

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 8 maj 1918 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, dels ock i anledning därav väckt motion.

Närvarande: herrar Fahlén, Holmquist, Dahl, Lars Olsson, Permansson, Lundström i Långnäs, Pettersson i Bjälbo, Ericsson i Arboga, Olsson i Kullenbergstorp, Helger och Johanson*) i Gäre.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 19 mars 1918 dagtecknad proposition, nr 183, vilken blivit överlämnad till behandling av sammansatta lag- och jordbruksutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län.

Med upphävande av lagen den 27 mars 1917 om inskränkning i inmutningsrätten, förordnas härmed, att med avseende å rätten till inmutning av mineralfyndigheter å sådan inom Norrbottens, Västerbottens

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 9 saml. 2 avd. 1 häft. (Nr 1.) 1

och Jämtlands län belägen jord, som tillhör kronan och icke innehaves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe, skola följande bestämmelser gälla:

1 §.

Inmutning av järnmalmfyndigheter må ske endast för kronans räkning.

2 §.

Med avseende å inmutning, som av annan än kronan verkställes å inmutningsbar fyndighet av annat slag än i 1 § sägs, samt de rättigheter och förpliktelser, som därav föranledas, skola föreskrifterna i 3—12 §§ här nedan jämte bestämmelserna i gruvestadgan den 16 maj 1884 lända till efterrättelse, de sistnämnda i den mån de äro förenliga med denna lag och i motsvarande tillämpning, där sådan av förhållandena påkallas.

3 §.

I mutsedel, som utfärdas för inmutning, varom i 2 § förmäles, skall erinran göras om att inmutarens rätt är begränsad genom stadgandena i denna lag.

4 §.

Inmutare, varom i 2 § förmäles, skall vara underkastad de förändrade bestämmelser, som genom ny lagstiftning kunna bliva fastställda och hava avseende å rätten att nyttja den genom inmutningen uppkomna gruvanläggningen eller gruvdriftens bedrivande å densamma; dock att inmutarens skyldighet i nämnda hänseende icke skall inträda förrän tjugu år förflutit från mutsedelns utfärdande. För den händelse genom blivande lagstiftning rätt att bearbeta mineralfyndighet göres beroende av särskilt tillstånd samt upptäckare av fyndighet medges företräde till erhållande av dylikt tillstånd, skall sådan företrädesrätt tillkomma inmutaren för den genom inmutningen uppkomna gruvanläggningen.

Därest enligt ny lagstiftning företrädesrätt, varom ovan förmäles, icke skulle tillkomma upptäckare av mineralfyndighet samt inmutaren av sådan anledning skulle gå förlustig rätten till gruvan, skall inmutaren vara berättigad till ersättning för värdet å byggnader och övriga anläggningar, som äro erforderliga för den fortsatta gruvdriften, ävensom

för kostnaden för blottläggning och tillredning av mineraltillgångar, vilka vid hans avträdande av gruvan ligga färdiga till brytning. Inmutaren skall vara underkastad vad den nya lagstiftningen kan komma att stadga angående sättet, huru dylik ersättning i händelse av tvist skall fastställas.

5 §.

När inmutning skett enligt 2 §, äger inmutaren uteslutande rätt att inom det inmutade området eller utmålet bearbeta och tillgodogöra sig såväl den inmutade mineralfyndigheten som även andra enligt gruvestadgan inmutningsbara mineral med undantag av järnmalm.

Förutom de mineral, vilka inmutaren efter vad nu är sagt äger tillgodogöra sig, må järnmalm ävensom övriga mineraliska ämnen inom det inmutade området eller utmålet även av honom brytas, i den mån sådant är erforderligt för gruvarbetets ändamålsenliga drivande, och äge inmutaren därav använda vad som behöves för gruvdriftens ändamål. Bruten järnmalm, som sålunda icke användes, må inmutaren icke utan Konungens tillstånd behålla. Andra brutna mineral, som icke användas för gruvdriftens ändamål, må inmutaren behålla, så framt de icke av kronan, mot erläggande av gottgörelse för brytnings- och uppfodringskostnader, avhämtas inom ett år efter tillsägelse. Uppstår tvist om beloppet av sådan gottgörelse, skall stadgandet i tredje stycket av 8 § gruvestadgan lända till efterrättelse.

Därest brytning av järnmalm visas vara erforderlig för gruvarbetets ändamålsenliga drivande, vare inmutaren berättigad att få sig av kronan anvisat lämpligt område i närheten av utmålet för att användas till upplagsplats för sådan malm, till den del densamma icke användes för gruvdriftens ändamål. Anvisning av dylikt område äge inmutaren påkalla vid utmålsförrättningen eller i den ordning, som i 35 § gruvestadgan sägs. För begagnande av område, varom nu är fråga, vare inmutaren icke skyldig att utgiva ersättning.

6 §.

Med avseende å fyndighet, som inmutats enligt 2 §, äge kronan anmäla sig till begagnande av sin jordägareandel inom fem år från det avskrift av mutsedeln på grund av föreskriften i 13 § 1 mom. gruvestadgan blivit ingiven till Konungens befallningshavande.

Där kronan ej begagnar jordägareandelen, skall inmutaren njuta

densamma till godo med förpliktelse att för varje kalenderår från och med året efter utmålsläggningen, inom mars månad nästföljande år, till kronan erlägga den i tredje stycket av 17 § gruvestadgan angivna avgäld.

Från den tid kronan bevisligen hos inmutaren gjort anmälan om begagnande av sin jordägareandel, njute kronan delaktighet i anläggningen, dock med förbindelse att vidkännas motsvarande andel i alla kostnader, som för arbetets bedrivande därefter erfordras, ävensom att i enahanda förhållande ersätta värdet av de för arbetet nödiga och nyttiga byggnader, redskap och förråd, som dessförinnan blivit anskaffade. I kostnad, som inmutaren haft för fyndighetens undersökning och blotande, vare kronan ej skyldig att taga del.

Uppstår tvist om beloppet av den ersättning, kronan bör giva, gånge med bestämmandet därav enligt 12 § gruvestadgan, och kronan njute icke desto mindre under tiden sin andel i anläggningen till godo.

7 §.

Det arbete å fyndigheten, som enligt 21 § gruvestadgan erfordras för utmåls anvisande, skall vara av inmutare, varom i 2 § förmåles, fullgjort och ansökning om utmål ingiven till bergmästaren inom ett år från mutsedelns utfärdande, allt vid påföljd av inmutningsrättens förlust, ägande dock bergmästaren på ansökning av inmutaren att, där arbetet i följd av särskilda naturförhållanden lämpligen icke kan fullgöras inom sagda tid, medgiva förlängd tid av högst ett år för arbetets utförande.

Sökt utmålsförrättning skall utan hinder av stadgandet i 22 § 1 mom. gruvestadgan om tiden för utmåls utläggande på kronojord av bergmästaren företagas så fort ske kan.

Varder, på sätt i 24 § gruvestadgan sägs, sökt utmålsförrättning inställd på grund av sökandens uteblivande, ankomme dess företagande på ny anmälan inom den tid från mutsedelns utfärdande, som förut är angiven i denna paragraf.

8 §.

För fyndighet, som inmutats enligt 2 §, må utmål icke utläggas på annan mark än sådan kronan tillhörig jord, som avses i denna lag.

9 §.

Har inmutning skett enligt 2 §, skall lösen för mark, som inmutaren förklarar sig inom utmålet behöva för sitt arbete ovan jord, ävensom

sådan ersättning en gång för alla, varom 33 § gruvestadgan handlar, icke erläggas förrän med anledning av bestämmelserna i ny lag, varom i 4 § förmåles, dylik lösen och ersättning må hava blivit fastställd; dock skall inmutaren enligt bestämmelserna i gruvestadgan vara skyldig lämna full ersättning för å området uppförd byggnad eller annan anläggning, som genom gruvdriften varder onyttig, ävensom för värdet av därå växande skog, i den mån kronan icke kan tillgodogöra sig densamma.

Intill dess i övrigt lösen och ersättning blivit fastställd, skall inmutaren såsom gottgörelse för begagnandet av den mark, han tager i anspråk inom utmålet, för skada och intrång samt för väg och plats för kraftledning för varje år förskottsvis erlägga avgift till kronan ävensom till envar annan, vilkens rätt är i fråga. Storleken av sådan avgift skall vid utmålsläggningen bestämmas av förrättningsmannen och gode männen.

Därest, på sätt i 35 § gruvestadgan sägs, efter utmålsförrättningen för inmutaren yppas behov av ytterligare mark inom utmålet eller det visar sig nödigt, att väg till gruvan upptages eller plats för kraftledning beredes, skall på enahanda sätt årlig avgift därför bestämmas.

I händelse kronan efter utmålsförrättningen anmäler sig till begagnande av sin jordägareandel, vare inmutaren berättigad påkalla ny förrättning för erhållande av den jämkning i fråga om fastställd avgift, som föranledes av kronans inträde i gruvföretaget.

Varder gruvanläggningen övergiven, innan full lösen eller ersättning blivit fastställd, vare inmutaren skyldig utgiva gottgörelse för all skada, som för framtiden uppkommit genom gruvanläggningen eller arbetet därstädes. Under tiden, till dess denna gottgörelse blivit erlagd, ansvare inmutaren för fulla beloppet av den årliga avgift, som kan hava bestämts att utgå till den skadelidande. Yppas tvist om gottgörelse, varom nu är fråga, gånge med bestämmandet därav som i 12 § gruvestadgan sägs.

10 §.

Som säkerhet för erläggande av avgift, varom i 9 § förmåles, skall inmutaren, inom trettio dagar efter det avgiften blivit bestämd, ställa borgen av minst två löftesmän, de där borga en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld, och vilkas vederhäftighet är för Konungens befallningshavande känd eller behörigen styrkt. Sådan borgen skall gälla för minst fem och högst åtta år.

Inmutare, som sådant föredrager, må i stället för borgen nedsätta säkerhetshandlingar, som av Konungens befallningshavande godkännas, i värde motsvarande avgiften för tre år.

Minst ett år före utgången av den tid, för vilken borgen gäller, skall inmutaren avlämna ny säkerhet av den beskaffenhet, som förut är nämnd. Dör löftesman eller finner Konungens befallningshavande, att löftesman icke vidare kan anses för vederhäftig eller eljest att ställd säkerhet icke längre kan anses tillräcklig, skall inmutaren inom tre månader efter erhållet föreläggande avlämna ny säkerhet eller den ytterligare säkerhet, Konungens befallningshavande kan bestämma.

Försummar inmutaren att inom föreskriven tid ställa säkerhet, som ovan sägs, må Konungens befallningshavande förordna om inställande av arbetet inom utmålet till dess säkerhet, som finnes antaglig, blivit anskaffad.

11 §.

Med avseende å fyndighet, som inmutats enligt 2 §, äge inmutaren intill utgången av nionde kalenderåret efter det, då mutsedeln utfärdades, icke rätt att, på sätt i 41 § gruvestadgan sägs, betala årlig avgift i stället för fullgörande av arbetskyldighet.

12 §.

Då inmutning skett enligt 2 §, vare överlåtelse av inmutningsrätten icke giltig, med mindre bergmästaren å mutsedeln gjort anteckning om överlåtelsen. För verkställandet av sådan anteckning skall mutsedeln bifogas, när anmälan enligt 56 § gruvestadgan göres om överlåtelsen. Därest den, till vilken överlåtelsen skett, icke äger att utan Konungens tillstånd förvärva eller bearbeta mineralfyndighet samt dylikt tillstånd icke erhållits, skall bergmästaren förvägra anteckning, varom ovan förmäles.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 1918. Det i 1 § stadgade förbud mot inmutning för annans än kronans räkning skall upphöra att gälla den 1 oktober 1919, liksom lagens övriga bestämmelser icke skola tillämpas med avseende å inmutning, som sökes efter sistnämnda dag, allt så framt ej Konungen med riksdagen annorlunda förordnar.

Beträffande grunderna för ifrågavarande förslag får utskottet, i den mån redogörelse därför ej här nedan lämnas, hänvisa till propositionen.

I samband med denna proposition har utskottet förehaft en inom första kammaren i anledning av propositionen av herr *Asplund* väckt, till behandling av utskottet hänvisad motion, nr 152, däruti anförts följande:

Motion.

»Uti den 26 sistlidne mars avlåten proposition nr 183 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen ett tillfälligt frigivande intill den 1 oktober 1919 av inmutningsrätten för enskilda å viss kronojord inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län beträffande alla inmutningsbara mineral med undantag av järnmalm. Den rådande stora bristen å ifrågavarande mineralier, av vilka många äro oundgängligen nödvändiga för landet, i främsta rummet kopparmalmer, svavelkis, apatit, har föranlett bland annat tillsättandet av den s. k. 1917 års kommission med uppgift 'att fortast möjligt igångsätta arbete för vinnande av upplysning angående å kronojord, därå inmutningsförbud gäller, redan upptäckta, men ej närmare kända fyndigheter av andra mineral än järnmalm, att verkställa försöksarbeten å sådana fyndigheter samt att i övrigt efter omständigheterna vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå åtgärder för fyndigheternas vidare tillgodogörande'. Vid de överväganden om nödiga åtgärder, som företagits dels av denna kommission dels av andra kommissioner och myndigheter, har emellertid den meningen överallt gjort sig gällande, att det resultat, som '1917 års kommission' ensamt för sig skulle kunna åstadkomma, icke kunde bliva tillfyllest i avseende på framskaffandet av för landet behövligen mineralier, utan måste därutöver sådana åtgärder vidtagas, som kunde dels förmå de enskilda, som efter inmutningsförbudets genomförande (för Norrbottens län år 1902 för de båda övriga länen år 1907) upptäckt fyndigheter, att uppenbara dessa, dels åstadkomma tillräcklig uppmuntran för uppletande och bearbetande av nya fyndigheter. Då den år 1916 tillsatta gruvlagstiftningskommittén icke läser inom den närmaste tiden kunna få något definitivt förslag till ny gruvlagstiftning för fyndigheter å kronojord färdigt, hava samtliga hörda myndigheter tillstyrkt framläggande av ett provisoriskt lagförslag, grundat i huvudsak på nu gällande gruvstadga, men med vissa betydelsefulla förändringar beträffande dels inmutningsrättens giltighetstid, dels utnyttjandet av kronans rätt som jordägare. Den rätt inmutare har enligt nu gällande gruvstadga skall nämligen enligt det kungl. förslaget upphöra att gälla tjugu år efter mutsedelns utfärdande och skall inmutaren därefter vara

underkastad de förändrade bestämmelser, som genom ny lagstiftning kunna bliva fastställda och hava avseende å rätten att nyttja den genom inmutningen uppkomna gruvanläggningen eller gruvdriftens bedrivande å densamma (4 §). Efter denna tid kan kronan, om sådana bestämmelser intagas i blivande gruvlagstiftning, förbehålla sig rätt även till den hälft av fyndigheten, som genom mutsedeln upplåtits åt inmutaren.

Vad beträffar kronans jordägareandel, föreskriva nu gällande författningar, att den skall utarrenderas, men under sådana former, att kronan får så gott som ingen inkomst av densamma och, vilket är betänkligare, icke heller har tillfälle att utöva inflytande på att fyndigheten i nationalekonomiskt hänseende rationellt utnyttjas. Enligt det nya lagförslaget förbehålles kronan emellertid rätt att inom fem år efter mutsedelns utfärdande, när helst den så finner för gott, i likhet med vad gruvstadgan medger en enskild jordägare, eller ständig nyttjanderätts- eller boställsinnehavare å kronomark beträffande å deras mark inmutade fyndigheter, anmäla sig för jordägareandelens begagnande genom direkt deltagande i gruvarbetet och den därav fallande vinsten. Härigenom förbehålles kronan å ena sidan initiativrätt att även på ett tidigt stadium med eget gruvarbete belägga en fyndighet, vars inmutare icke alls eller i otillräcklig omfattning utnyttjar densamma och vars malm prövas behöflig för landet. Detta anser jag vara det kraftigaste medlet att i en kristid som denna, då vissa malmer måste anskaffas till snart sagt vad pris som helst, frampressa ett utnyttjande av landets tillgångar, och jag har därför icke tvekat att tillstyrka en förlängning av fristen för inmutaren att underkasta sig en eventuell ny gruvlagstiftning från av gruvlagstiftningskommittén föreslagna tio år till tjugu år, när samtidigt kommitténs förslag att under de tio åren överlämna även jordägareandelen till inmutaren, slopats. Å andra sidan förbehålles kronan rätt att, ifall en fyndighet, som tagits under arbete av en inmutare, först efter någon tid visar sig lönande, deltaga till hälften i gruvarbetet och den därav fallande vinsten, utan att kronan, så länge ovisshet rått, huruvida fyndigheten vore brytvärd, behövt riskera några kostnader utöver lagstadgat försvarsarbete för undersökningar och försöksdrift. I detta sammanhang vill jag, med anledning av vad som yttras av departementschefen å sid. 26 femte och följande rader, framhålla, att jag alltid ansett nyssnämnda förhållande under normala tider vara den mest betydelsefulla fördel kronan skulle vinna genom att utnyttja sin jordägareandel på samma sätt som en enskild jordägare har rätt till enligt gällande gruvstadga, ehuru jag ej särskilt framhållit detta i mitt yttrande. Vad jag i detta när-

mast hade anledning framhålla, var den obestriddliga fördel, som en mindre bemedlad malmupptäckare-inmutare skulle hava däri, att, där förhållandena därtill gäve anledning, kronan kunde med begagnande av sin jordägareandel igångsätta undersökning och eventuellt gruvdrift å hans fyndighet med rätt för honom till hälften av eventuell vinst eller till deltagande i gruvarbetet till hälften, vilket borde erbjuda en avsevärd lockelse till malmletning.

Om jag således anser det kungl. förslaget i huvudsak vara väl avvägt, har jag dock en del invändningar att göra beträffande vissa detaljer, vilka jag här vill söka i största korthet motivera.

Inmutares rätt till ny upplåtelse. Då det kungl. förslaget med hänsyn till, att ovillkorlig rätt till ny upplåtelse ej bör tillerkännas inmutaren, i 4 § bestämt, att inmutares skyldighet att underkasta sig de förändrade bestämmelserna i eventuell ny lagstiftning ej skall inträda förrän efter så lång tid som tjugu år från mutesdelns utfärdande, synes det mig skäligt, att, under förutsättning att i den nya lagen begränsad upplåtelse tid stadgas, från denna tid göres lämpligt avdrag, som avpassas efter de större förmåner, som tilläventyrs kunna beviljas genom den nya gruvlagstiftningen, men dock ej tages större än 20 år. Redan den fördel inmutaren får av att utan avvaktan på den nya gruvlagstiftningen genast tillgodogöra sig upptäckta malmfynd, torde vara tillräcklig att locka till eftersökande av nya fyndigheter och inmutande av redan upptäckta men hemlighållna sådana. För inmutaren avräkning för de tjugu årens upplåtelse på grund av inmutning enligt denna lag från upplåtelse tiden enligt en eventuell ny lagstiftning, så tvingas han att utnyttja dessa tjugu år så väl som möjligt, vilket ju överensstämmer med denna lags syfte. Däremot torde, för den händelse villkoren för gruvbrytning i den nya lagen skulle bliva mindre förmånliga än enligt nu föreliggande förslag, större avdrag av upplåtelse tiden än tjugu år likväl icke böra göras, emedan detta kunde inbjuda till fortsatt hemlighållande av fyndigheter.

Den här förutsatta tilläggsbestämmelsen har här nedan förslagsvis formulerats i en mening, som torde kunna fogas som direkt fortsättning till första stycket av 4 §.

Bruten järnmalmns användning. I 5 § lämnas inmutaren medgivande att, i likhet med vad gällande gruvstadga medgiver beträffande brutna icke inmutningsbara mineral, av järnmalm, som för ett ändamålsenligt drivande av gruvan behöver brytas, använda vad som behöves för gruvdriftens ändamål. Då mellan nämnda mineral och järnmalm i regel förefinnes en stor värdeskillnad, synes det mig nationalekonomiskt

oriktigt att för ett gruvdriftsändamål, varmed rätteligen endast torde kunna avses igensättningsmaterial eller dylikt, använda ett så värdefullt ämne som järnmalm, då härtill lika väl kan användas vanligt gråberg, som kan brytas för ringa kostnad i gruvans omedelbara närhet. Härtill kommer att uttrycket »för gruvdriftens ändamål» är ganska obestämt och mig veterligt varit föremål för ganska långt gående tolkningar även från auktoritativt håll. Så har i apatitkommissionens utlåtande i början av 1890-talet den tolkningen gjorts gällande, att det då icke inmutningsbara mineralet apatit, som erhöles vid brytning av järnmalm i Gellivare malmfält, skulle kunna användas för »gruvdriftens ändamål» även på det sätt, att det såldes i blandning med fosforhaltig järnmalm för att få upp dennas fosforhalt i tillräcklig grad för tomastillverkning. Då givetvis med lika stort fog järnmalm omvänt skulle kunna användas »för gruvdriftens ändamål» såsom nödvändig blandning med apatit för tillverkning av tomasfosfat, torde detta vara ytterligare ett skäl att icke utan vidare medgiva järnmalmens användande för något »gruvdriftens ändamål». I sammanhang och konsekvens härmed torde även böra påpekas, att järnmalm, som förekommer på sådant sätt tillsammans med annan malm, som blir föremål för brytning, att dess kvarlämnande i gruvan i högre grad försvårar dess framtida tillgodogörande, icke må kvarsättas utan bör brytas och utfraktas ur gruvan.

Med hänsyn till de av departementschefen å sid. 24 i propositionen berörda möjligheterna för kringgående av inmutningsförbudet å järnmalm, anser jag visserligen den bestämmelsen av behovet påkallad, att inmutaren icke må utan Konungens tillstånd behålla bruten järnmalm, eburu jag av praktiska skäl fortfarande håller före, att när järnmalmen endast brytes i ringa mängd i förhållande till andra malmer i samma fyndighet, densamma mot viss förutbestämd avgift kunde utan vidare omgång överlätas åt inmutaren. Men då möjligheten att ekonomiskt tillgodogöra sig en annan malm ofta torde bliva helt och hållet beroende därav, att även eventuellt åtföljande järnmalm får tillgodogöras eller åtminstone att brytningskostnaderna för densamma bliva täckta, torde man få taga för givet, att Kungl. Maj:t i de fall, där Kungl. Maj:t icke kan finna lämpligt, att bruten järnmalm mot erläggande av brytningskostnaderna övertages av kronan, skall medgiva inmutare att mot skälig avgift behålla så stor del av den järnmalm, en inmutare befinnes hava måst bryta för gruvarbetets ändamålsenliga drivande eller för undvikande av förlust av järnmalm genom dess kvarsättande i gruva, att åtminstone brytningskostnaderna för järnmalmen bliva täckta. Någon detaljerad bestämmelse härom torde emellertid icke vara nödigt intaga

i lagen, utan torde saken kunna ordnas genom Kungl. Maj:t, som ju enligt lagen har att besluta över dispositionen av bruten järnmalm.

De ändringar i 5 §, som skulle bliva en följd av ovanstående synpunkters tillgodoseende, har jag förslagsvis formulerat här nedan.

Malmexportförbud. Ehuru det torde vara självklart att ett lösgivande av inmutningsrätten, vilket tillkommit uteslutande för tillgodoseende av landets stora behov av vissa malmer, står i direkt sammanhang med nu gällande exportförbud å sådana malmer, anser jag dock, när lagens verkningar i fråga om gruvdrift komma att göra sig gällande hela tjugo år och således antagligen betydligt längre än de nuvarande kristidsförordningarna, att det vore lämpligt, att i lagen intoges ett påpekande därav, att de inmutningsbara mineral, som inmutaren enligt denna lag äger tillgodogöra sig, icke må utan Konungens tillstånd såsom råvaror exporteras. I detta hänssende torde kunna som stöd åberopas 1910 års kungl. förslag om gruvdrift å kronojord, ehuru väl detta förslag endast talar om exportförbud för järnmalm. En sådan bestämmelse torde lämpligen kunna införas i 5 §, exempelvis som fortsättning till första stycket och formuleras förslagsvis härnedan.

Marklösen. Av rent praktiska skäl synes det mig kunna ifrågasättas, huruvida icke bestämmelserna om marklösen m. m. vid utmålsförrättning, som finnas intagna i nu gällande gruvstadgas 30 och 31 §§, kunde fortfarande få gälla i stället för de i 9 och 10 §§ av det kungl. förslaget intagna nya bestämmelserna om viss årlig avgift i stället för marklösen.

Jag inser visserligen det formellt riktigare, att avgift erlägges, då upplåtelse tiden är begränsad, och att även praktiska skäl kunnat finnas härför, när förslaget först av gruvlagstiftningskommittén framställdes med en upplåtelse tid av endast tio år. Men då nu denna tid blivit förlängd ända till tjugo år, synes det mig att de rent praktiska skälen helt och hållet tala för erläggande av marklösen en gång för alla i stället för årliga avgifter. För de nordliga fjäll- eller obrukade skogstrakter, varom det här i regel är fråga, blir marklösen i de flesta fall en obetydlighet, så mycket mera som inmutaren icke är skyldig inlösa större del av utmålsområdet än han behöver använda för arbete ovan jord, och hela marklösen kan då knappast överstiga kapitalvärdet av den tjuguåriga avgift, som enligt det kungl. förslaget skulle träda i stället för marklösen, så mycket mindre som denna avgift i regeln på grund av sitt obetydliga belopp torde komma att något avrundas uppåt. Överger inmutaren självmant sin fyndighet före de tjugu årens utgång, sker honom ingen större orätt än en inmutare på enskild jord,

om han, liksom denne under samma förutsättning, till jordägaren får återlämna marken utan ersättning. Denna är också i regeln av gruvarbetet så förstörd och olämplig för andra ändamål än gruvdrift, att dess värde för framtiden är mycket obetydligt. Erlägges full marklösen vid utmålsläggningen, så blir varje ytterligare värdering för den händelse gruvanläggningen övergives onödig, varigenom otvivelaktigt större inbesparing göres å förrättningskostnader m. m. än den obetydliga minskning i lösen, som genom det i propositionen föreslagna förfaringsättet skulle kunnat ernås till inmutarens förmån.

Vid bibehållande av fullständig lösen för mark vid utmålsförrättning torde, dels i enlighet med bestämmelserna i gruvstadgans 30 § 2 mom., för det fall att kronan efter utmålsförrättningen jämlikt förslagets 6 § anmäler sig till begagnande av sin jordägareandel till fullo eller till viss del, dels efter utgången av tjuguarperioden för det fall, att kronan enligt förslagets 4 § icke medgiver inmutaren förlängd upplåtelseid, i samband med den i nämnda paragrafer föreskrivna värdering av byggnader och övriga anläggningar, som äro erforderliga för den fortsatta gruvdriften m. m., lämpligen värdering kunna ske i enlighet med vid utmålsförrättningen gällande värderingsgrunder av den mark, som av inmutaren blivit inlöst, i det skick den vid den senare värderingen befinner sig och ersättning i enlighet därmed beredas inmutaren. Jag har därför tillåtit mig att samtidigt som jag föreslår slopande av förslagets 9 och 10 §§, föreslå, att här nedan formulerat tillägg i antydda syfte göres dels till näst sista punkten i andra stycket av 4 §, dels i näst sista punkten i tredje stycket av § 6.

Delgivning av mutsedel. Slutligen tar jag mig friheten påpeka lämpligheten av en åtgärd, som torde bereda större möjlighet än nuvarande bestämmelser för ett hastigare påbörjande av försöksarbete å en inmutad fyndighet, vilket icke är utan betydelse för det med lagförslaget avsedda syftet. Enligt gruvstadgans 13 § 1 mom. skall inmutaren minst fjorton dagar, innan något arbete påbörjas, vid inmutningsrättens förlust och skyldighet att för all genom arbetet förorsakad skada ansvara såsom för åverkan, lämna bestyrkt avskrift av mutsedeln till såväl det inmutade områdets ägare som den, vilken det med nyttjanderätt innehar och brukar. Detta tillvägagångssätt är betydligt mera tidsödande, än om bergmästaren finge i uppdrag, att på inmutarens bekostnad samtidigt med mutsedeln utfärdande översända officiell avskrift till Konungens befallningshavande inom det län, där inmutningspunkten är belägen, samt till eventuellt uppgiven brukningsrättsinnehavare. Utom den tidsvinst, som härigenom ernås för försöksar-

betets påbörjande, kan även kronan snarast möjligt få kännedom om gjorda inmutningar, vilket av 1917 års kommission framhållits såsom en fördel, då det gäller att även begagna kronans initiativrätt som jordägare att anställa försöksarbete å de fyndigheter, som inmutas å kronomark. Någon bestämmelse i nu nämnda avseende torde dock icke behöva inflyta i lagen, utan torde kunna göras genom särskild instruktion.

Utän att göra anspråk på att kunna tillfredsställande utforma de förändringar i lagtexten, som bliva en följd av de utav mig föreslagna ändringarna i lagen, har jag dock här nedan gjort ett försök för att möjligen kunna något förtydliga, vad jag förut sökt framhålla. Ändringar och tillägg äro kursiverade.

4 §.

Inmutare — — — — — utfärdande. För den händelse — — — — — gruvanläggningen. *Stadgas i den blivande lagen begränsad upplåtelseid, skall lämpligt avdrag, dock ej större än tjugu år, av denna tid äga rum med hänsyn till den rätt till gruvdrift inmutaren enligt denna lag redan åtnjutit.*

Därest enligt ny lagstiftning — — — — —, skall inmutaren vara berättigad till ersättning *dels* för värdet å byggnader — — — — — *ligga färdiga* för brytning, *dels ock* för värdet i befintligt skick av *den mark, som blivit inlöst av gruvägaren, i enlighet med vid inlösningen gällande värderingsgrunder.* Inmutaren skall vara underkastad vad den nya — — — skall fastställas.

5 §.

När inmutning skett — — — — — även andra enligt gruvestadgan inmutningsbara mineral med undantag av järnmalm; *dock må icke utan Konungens tillstånd sagda mineralier såsom råvaror exporteras.*

Förutom de mineral, vilka inmutaren efter vad nu är sagt äger tillgodogöra sig, må järnmalm ävensom övriga mineraliska ämnen inom det inmutade området eller utmålet även av honom brytas, i den mån sådant är erforderligt för gruvarbetets ändamålsenliga drivande, och äge inmutaren därav använda vad som behöves för gruvdriftens ändamål. Brutna järnmalm *må inmutaren dock icke till sagda ändamål använda ej heller* utan Konungens tillstånd behålla. Andra brutna mineral — — — — — efter tillsägelse. Uppstår tvist — — — — — efterrettelse.

Därest brytning av järnmalm visas vara erforderlig för gruvarbetets ändamålsenliga drivande *eller för järnmalmens framtida åtkomlighet,*

vare inmutaren berättigad att få sig av kronan anvisat lämpligt område i närheten av utmålet för att användas till upplagsplats för sådan malm, till den del *inmutaren icke får tillstånd att behålla densamma*. Anvisning — — — — i 35 § gruvstadgan sägs. För begagnande — — — ersättning.

6 §.

Med avseende å fyndighet — — — — Konungens befallningshavande.

Där kronan ej begagnar — — — — angivna avgäld.

Från den tid kronan bevisligen hos inmutaren gjort anmälan om begagnande av sin jordägareandel, njute kronan delaktighet i anläggningen, dock med förbindelse — — — — erfordras, ävensom att i enahanda förhållande ersätta *dels* värdet av de för arbetet nödiga och nyttiga byggnader, redskap och förråd, som dessförinnan blivit anskaffade, *dels ock, där sagda anmälan skett efter utmålsförrättningen, värdet i befintligt skick av den mark, som blivit inlöst av inmutaren, i enlighet med vid inlösnigen gällande värderingsgrunder*. I kostnad — — — — — — — — — — taga del.

Uppstår tvist — — — — — anläggningen till godo.

9 och 10 §§ utgå.

Under återopande av vad jag här anfört och i förhoppning, att lagutskottet måtte vidtaga nödiga rättelser i föreslagna formuleringar, får jag således värdsamligen hemställa, att riksdagen ville med sådana förändringar antaga det i Kungl. Maj:ts proposition nr 183 framställda förslag till »lag innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län» att

dels 9 och 10 §§ uteslutas;

dels de förändringar i formuleringen av 4, 5 och 6 §§ vidtagas, som påkallas dels av i motionen föreslagna inskränkningar i förnyad upplätelsetid, i rätten att använda bruten järnmalm samt att exportera brutna inmutningsbara mineral såsom råvaror dels ock av föreslagen ändring i sättet för erläggande av ersättning för mark m. m.»

Utskottet.

Såsom i propositionen erinras, har frågan om ändrade grunder för rätten till gruvdrift å kronojord inom de nordligaste länen länge stått på dagordningen, ehuru den hittills endast erhållit tillfällig lösning. Efter hand har den uppfattningen gjort sig gällande, att

detta lagstiftningsområde borde regleras i sammanhang med en allmän revision av gruvlagstiftningen. Förarbeten för en sådan hava också verkställt. Då nu i förevarande proposition spørsmålet om gruvdrift å viss kronojord inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län det oaktat upptagits till självständig behandling, har anledningen därtill varit, att det — enligt utskottets uppfattning med rätta — på grund av nuvarande nödläge ansetts nödvändigt att genom lagstiftning söka omedelbart åstadkomma en bearbetning av sådana mineralfyndigheter, som äro upptäckta men av upptäckaren hemlighållas i avvaktan på ny lagstiftning, ävensom såvitt möjligt uppmuntra till efterforskande av nya fyndigheter. Ät den i propositionen i sådant ändamål föreslagna lagen har i enlighet med vad som sålunda är dess syfte och med hänsyn jämväl till den kommande allmänna gruvlagstiftningen givits endast provisorisk karaktär. På grund härav och då i hög grad delade meningar råda om den princip — inmutningsrätt eller koncessionssystem — som bör läggas till grund för den definitiva lagstiftningen, anser utskottet riktigt att, såsom i förevarande förslag skett, bygga på gällande gruvstadga och därigenom undvika att taga ställning till sagda principfråga. Att beträffande ifrågavarande kronojord sålunda medgiva inmutningsrätt, liknande den som enligt gruvstadgan gäller för jord i allmänhet, synes även ur andra synpunkter för närvarande vara den lämpligaste grunden för lagstiftning å ifrågavarande område.

Kungl. Maj:ts förslag följer emellertid icke i alla delar 1884 års *Kungl. Maj:ts förslag.*
gruvstadga. De väsentligaste avvikelserna därifrån äro,

att från inmutning undantagits järnmalmsfyndigheter;

att ovillkorlig rätt till fyndighet tillerkänts inmutare endast under tjugu år, efter vilken tid han, med vissa garantier, är underkastad då gällande lagstiftning;

att lösen för i anspråk tagen jord och ersättning för skada och intrång ersatts med på visst sätt beräknad årlig avgift;

att kronan skall äga tid av fem år från mutsedelns ingivande till Konungens befallningshavande att anmäla sig till begagnande av sin jordägareandel, under det att enligt gruvstadgan jordägare senast vid utmåsläggningen måste begagna sin motsvarande rätt;

att de tider, inom vilka förberedande arbete å fyndighet skall äga rum samt utmåsläggning får ske, avsevärt förkortats;

att försvarsarbete under de första nio kalenderåren efter mutsedelns utfärdande icke får ersättas med avgift i penningar; samt

att överlåtelse av inmutningsrätt icke utan iakttagande av vissa kontrollföreskrifter är giltig.

Motionen. Med gillande av lagförslagets principer har herr Asplund i sin motion föreslagit vissa ändringar i lagens särskilda bestämmelser.

4 §. Beträffande 4 §, som reglerar inmutares ställning till blivande lagstiftning, har motionären föreslagit ett tillägg till första stycket av följande lydelse: »Stadgas i den blivande lagen begränsad upplåtelse-tid, skall lämpligt avdrag, dock ej större än 20 år, av denna tid äga rum med hänsyn till den rätt till gruvdrift inmutaren enligt denna lag redan åtnjutit.»

Enligt utskottets uppfattning skulle ett dylikt stadgande, som till sin innebörd ej synes fullt klart, medföra osäkerhet för inmutaren och göra de honom i övrigt enligt förevarande paragraf lämnade garantierna illusoriska, särskilt som de grunder ej angivits, efter vilka det föreslagna avdraget i enligt den nya lagen eventuellt stadgad upplåtelse-tid skulle ske. Av dessa skäl skulle den föreslagna bestämmelsen avvålla från nedläggande av arbete och kostnad på en mineralfyndighet och således direkt motverka lagens syfte. Vidare synes det av formella skäl icke vara lämpligt, att i förevarande, provisoriska lag införa ett stadgande, som avser tid, då enligt övriga bestämmelser i denna paragraf inmutare skall vara underkastad den kommande allmänna lagstiftningen. Därest en dylik föreskrift skulle befinnas lämplig, har den enligt utskottets åsikt sin plats i den blivande allmänna gruvlagen.

Vid utskottets behandling av förevarande paragraf har framhållits, att med förslagets ordalydelse den rätt till ersättning, som tillkommer inmutare, därest han på grund av ny lagstiftning skulle gå förlustig rätt till gruva, synes kunna få en alltför snäv begränsning. Därvid har åsyftats sådana fall, som att en malm blivit fullständigt blottlagd men att, när inmutare nödgas avträda gruvan, ytterligare visst mindre arbete, t. ex. sänkning, erfordras innan brytningen kan påbörjas, eller att genom bearbetande av viss malm möjlighet beretts för bearbetande av en annan malm, ändock att, vid inmutarens avträdande av gruvan, visst kompletterande arbete kan behöva verkställas, innan brytning av den nya malmen kan äga rum. Enligt utskottets uppfattning bör i fall sådana som dessa inmutaren erhålla skälig ersättning för verkställda förarbeten, i den mån de underlätta driften å redan öppnade eller i närheten liggande, bevisligen brytvärda fyndigheter. Då enligt utskottets mening åt lagens ordalag torde kunna givas den tolkning, att rätt till ersättning i berörda och liknande fall inrymmes under paragrafen,

har utskottet emellertid icke ansett erforderligt att föreslå någon ändring i densamma.

Den första av de av herr Asplund föreslagna ändringarna i 5 § avser förbud mot export i oförädlad skick av mineral, brutna i fyndigheter, beträffande vilka förevarande lag skall gälla. Utskottet anser, att bestämmelser i sådant ämne icke hava sin plats i en speciallag som den nu förevarande, utan att åt dylika frågor bör givas en mera enhetlig lösning. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t kommer att hava sin uppmärksamhet riktad därpå, att ifrågakvarande mineralier främst användas för förädling inom landet och tillgodoseende av landets behov i övrigt.

5 §.

Motionären föreslår vidare, att järnmalm, som förekommer tillsammans med fyndighet av annat mineral och vars brytande erfordrats för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande, icke i något fall skulle få av inmutaren begagnas, utan att Konungens tillstånd därtill erhållits. Enligt Kungl. Maj:ts förslag åter äger inmutaren utan dylikt tillstånd tillgodogöra sig av sådan anledning bruten järnmalm, i den mån den erfordras för gruvdriftens ändamål. Som skäl för sitt förslag i denna punkt har motionären anfört angelägenheten av att det med hänsyn till kronans intresse bibehålla exportförbudet beträffande järnmalm icke kringgås. Ett sådant kringgående vore, enligt motionärens mening, möjligt på grund av den alltför vaga begränsning, som givits åt det lämnade medgivandet att i viss utsträckning begagna järnmalm.

Ett allmänt förbud mot tillgodogörande av järnmalm, såsom motionären förordat, skulle enligt utskottets mening i vissa fall kunna verka avskräckande och alltså avhålla från inmutning, ej blott därigenom att i de talrika fall, där det otvetydigt vore nödvändigt för gruvdriftens bedrivande att bryta järnmalm, omgång och tidsförlust alltid skulle vållas, utan också på grund därav att det i många fall redan vid övervägande av frågan, huruvida inmutning skulle bliva lönande, måste vara av vikt att veta, vem rätten till den järnmalm, som för åtkommande av annat mineral måste brytas skall tillkomma. Utskottet anser vidare, att det av motionären föreslagna förbudet icke är behövt för det av honom angivna ändamålet. Förevarande paragraf överensstämmer beträffande ifrågakvarande uttryck med vad som enligt 8 § 2 stycket i gruvestadgan gäller för inmutningar å annan jord och torde böra tolkas på samma sätt som nämnda paragraf. Samma garantier mot missbruk i förevarande avseende, som enligt gruvestadgan ansetts tillräckliga, finnas alltså i den föreslagna lagen. Härjämte bör framhållas, jämte den möjlighet kronan äger att vid begagnande av sin jordägareandel öva

inflytande på sättet för gruvarbetets bedrivande, den kontroll, som enligt 6 kapitlet gruvestadgan skall av bergmästarna utövas över gruvarbetet jämväl å fyndigheter, som enligt denna lag komma att bearbetas. Vid denna kontroll bör enligt utskottets uppfattning tillses, att det lämnade medgivandet att i visst fall använda järnmalm ej på något sätt missbrukas, vare sig exempelvis så, som motionären anført, att järnmalm användes till byggnads- eller igensättningsmaterial i gruva, där annat material lämpligen kan ifrågakomma, eller så, att förekomsten av visst mineral tillsammans med järnmalm tages till förevändning för inmutande av fyndigheter, beträffande vilka huvudsyftet är att med kringgående av förbudet tillgodogöra sig järnmalmen. Om således noga bör tillses, att förevarande medgivande icke uttänjes över vad som överensstämmer med lagstiftningens syfte, får å andra sidan enligt utskottets uppfattning åt uttrycket »vad som behöves för gruvdriftens ändamål» icke givas en för snäv tolkning. Allmänt uttryckt torde därunder böra falla varje begagnande av järnmalm, vilket erfordras för framvinnande av det mineral, som inmutningen avser. Tveksamhet kan emellertid råda om huruvida i de fall, där järnmalmen förekommer i förening med annat mineral, t. ex. kopparmalm, den järnmalmslig, som vid kopparmalmens anrikning vinnes, skall få av inmutaren utan särskilt tillstånd disponeras. Det riktiga synes enligt utskottets åsikt i detta avseende vara, att under ifrågavarande medgivande bör innefattas rätt för inmutare att beträffande sammansatta malmer tillgodogöra sig alla efter anrikning och annan beredning uppkommande produkter. Utan ett dylikt medgivande torde många fyndigheter, vilkas bearbetning endast med disponerande av järnmalmsligen skulle bliva ekonomiskt lönande, på grund av ovissheten i förhållandena förbliva oinmutade och okända.

Övriga av motionären föreslagna ändringar i 5 § sammanhånga med eller äro en konsekvens av de nu behandlade ändringsyrkandena.

9 och 10 §§. Herr Asplund har i sin motion slutligen föreslagit, att 9 och 10 §§ i förslaget, innehållande bestämmelserna angående utbytande av i gruvestadgan föreskriven marklösen och ersättning mot årliga avgifter, måtte utgå, och att i stället gruvestadgans nämnda regler skulle äga tillämpning, dock med vissa av den föreslagna lagens övriga bestämmelser betingade, i 4 och 6 §§ införda modifikationer.

Utskottet kan icke dela motionärens uppfattning om de allmänna reglernas företräde i förevarande fall. Principiellt måste det anses oriktigt att kräva lösen och ersättning för egendom, som icke får för all framtid behållas. Och praktiskt sett bliva olägenheterna för inmutaren

ej minskade enligt motionärens förslag, eftersom denne, då han velat undvika förnyad värdering vid gruvanläggnings övergivande, i stället nödgas föreslå omvärdering, då kronan först efter utmålsläggningen tager sin jordägareandel i anspråk. I sistnämnda rättighet för kronan ligger för övrigt ett av de starkaste skälen för ett system med årliga avgifter, som kunna lämpas efter den större eller mindre utsträckning, vari kronan begagnar sin rätt.

Såsom framgår av vad sålunda anförts har utskottet icke funnit anledning att på grund av motionen förorda några ändringar i lagförslaget. Även i de delar, som hittills ej berörts, anser utskottet de särskilda bestämmelserna i detsamma förtjäna att upphöjas till lag. Förslaget synes nämligen, såvitt dess verkningar nu kunna överblickas, vara väl avvägt med hänsyn å ena sidan till lagens syfte att befrämja ökad mineralbrytning och å andra sidan till vikten därav, att kronans rätt icke obehörigt inskränkes. På samma gång dessa synpunkter iakttagits, har enligt utskottets uppfattning i förslaget undvikits allt, som skulle kunna binda eller prejudiciera den definitiva lagstiftningen.

Endast beträffande övergångsbestämmelserna föreslår utskottet viss ändring. I likhet med Kungl. Maj:t håller utskottet nämligen före, att viss, icke alltför kort tid bör förflyta mellan lagens promulgerande och dess trädande i kraft. Då utskottet icke varit i tillfälle att förr än i maj månad behandla förslaget, anser utskottet fördensskull, att dagen för ikraftträdandet bör ändras från den 1 juni 1918 till den 1 juli 1918.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

1:o) att riksdagen måtte bifalla vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition hemställt, med den ändring att den vid propositionen fogade lagen förklaras skola träda i kraft den 1 juli 1918; samt

2:o) att herr Asplunds motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 maj 1918.

På det sammansatta utskottets vägnar:

HUGO FAHLÉN.

Reservation:

Av herrar *Holmquist*, *Lundström* i Långnäs, *Ericson* i Arboga och *Helger* mot viss del av motiveringen.
